

Mediakulttuurin kaanon

Irma Kaarina Halosen kolmesti "Miten median historiaa kirjoitetaan?" (*Tiedotustutkimus* 27:2), Mikko Lehtosen virkaanastujaisesitelmä (26:3) sekä Tarmo Malmbergin ja Kaarle Nordenstrengin keskustelu Suomen Akatemian mediakulttuurin tutkimusohjelmasta (26:3) synnyttivät minussa nostalgisia ajatuksia.

Kun aloin omat opintoni, mediatutkimus – se taisi olla tiedotusoppia – oli selkeästi yhteiskuntatieteellinen oppiaine. Se oli kiinnostunut lehdistön, radion ja nopeasti laajanevan television välittämästä informaatiosta, sen vastaanotosta ja vaikutuksista. Muut mediat – siihen aikaan siis kirjojen kustannustoiminta, elokuva ja äänilevy – kuuluivat tiedotusopin periferiaan.

Kulttuurin – silloin puhuttiin taiteesta – tutkimus taas oli humanistista tutkimusta, johon liittyi vahva historiallinen painotus. Kulttuuria tutkittiin musiikkitieteen, kirjallisuudentutkimuksen ja taidehistorian näkökulmasta. Vaihtoehtoja, mutta pääasiassa kuitenkin historiallista näkökulmaa tarjosi suomalainen ja vertaileva kansanrunoudentutkimus.

Nuorille tutkijoille oli selvää, että tässä tilanteessa monia merkittäviä elämäntilanteita jäi tutkimukselta pimentoon, kun ne eivät sopineet minkään vakiintuneen tieteenalan itselleen asettamiin rajoihin. Selkeä esimerkki oli elokuva, jota ei akatemian näkökulmasta ollut olemassa. Taiteiden tutkimus ei myöskään ollut kiinnostunut populaarikulttuurista eikä juuri Euroopan ulkopuolisista kulttuureistakaan.

Tilanne on 1900-luvun loppua kohti muuttunut monessa suhteessa, kun tieteenalat ovat laajentaneet näkemyksiään. Elokuvalle on jo oppituolinsa, musiikkitieteessä tutkitaan kaikkea musiikkia, tiedotusoppi on muuttunut mediatutkimukseksi. Mutta todellisen maailman nopea muuttuminen koettelee edelleen tieteenalojen rajoja – mitä tiedettä esimerkiksi Internetin aineiston tutkiminen on? Yksi vastaus tähän on ollut, kuten Malmberg toteaa, mediakulttuurin tutkimuksen nousu omaksi opinalakseen. Ainakin osittain nousun taustalla on ollut "vanhojen" tieteenalojen hidastunut reaktio uusiin, ilmeisen tärkeisiin ilmiöihin. Suomen Akatemian vuonna 1998 valmistunut Mediakulttuurin tutkimusohjelma alkaa komeasti aivan oikealla toteamuksella "Vuosituhannen taitteessa läntisissä, teollistuneissa yhteiskunnissa eletään mediakulttuurin aikaa".

Hieman kärjistäen voi kuitenkin kysyä, onko erillistä "mediakulttuuria" oikeasti olemassa. Voisiko se olla yleisnimitys asioille, joita kannattaisi pikemminkin tutkia useampien eri tieteenalojen piirissä? Taloudellisten ja teknisten näkökulmien huomioiminen tai vallankäytön ja vastaanoton tutkiminen eivät välttämättä ole mediakulttuurin tutkimuksen erityispiirteitä, niiden pitäisi olla mukana kaikessa taiteen ja median tutkimuksessa.

Musiikin, elokuvan ja television kaanon

Göteborgin yliopiston musiikkitieteen professori Olle Edström (2000) julkaisi *Svensk Tidskrift för Musikissa* mielenkiintoisen debattartikkelin siitä, miten musiikkitieteen kaanon on muuttunut. Kaaanonhan tarkoittaa alun perin pyhiä kirjoja. Viime vuosikymmeninä musiikkitieteen piirissä on selkeästi tiedostettu, että käsityksemme siitä, mikä on arvokasta tai tutkimuksen kannalta kiinnostavaa musiikkia, on kulttuurisesti määrätynyt.

Edström toteaa, että vuonna 1966, jolloin hän aloitti opintonsa, käsityksemme tutkimisen arvoisesta musiikista vastasi suunnilleen sitä, mitä Donald J. Grout ja Claude Palisca käsittelevät Suomessakin laajaan käytetyssä teoksessaan *A History of Western Music* (1960). Hän jatkaa:

Efterhand har denna bild kompletterats med kunskaper om "De Andras" musik: främst populärmusik av äldre och nutida slag (jazz, schlager, pop, rock, dansbandsmusik osv). Kunskaperna om folk- och konstmusik i "De Andras" kulturer har också breddats. Ett tredje tillskott har inom den västerländska världen också kommit från feministisk forskning. Man (sic) har här lyft fram – och samtidigt dragit undan det täcke som skylt kvinnans roll och betydelse inom olika musikvärldar.

Edström päättyy hahmottamaan laajaa tutkimus- ja opetusohjelmaa, joka ottaisi kaikki nämä alueet huomioon, mutta toteaa samalla resurssien rajallisuuden johtavan siihen, että opetuksessa täytyy tehdä valintoja. Hän toteaa myös, että Groutin ja kumppaneiden aikanaan muodostama musiikin tutkimuksen kaanon on edelleen monessa suhteessa validi, kun se asetetaan laajempaan perspektiiviin. Kaaoneihin sisältyy kasautunutta tietoa, mutta toisaalta tutkimuksen uusilla osa-alueilla on taipumusta luoda omat kaanoninsa. Rockille ja sen tutkimukselle on muutamassa vuosikymmenessä jo muodostunut oma kaanoninsa.

Kaaanonin käsite on hyödyllinen tiedonsosiologinen apuväline, kun tarkastelemme, mitä tieteessä käytännössä tehdään. Sinä puolen vuosisadan aikana, jolloin elokuvatutkimus on ollut olemassa, siihenkin on muodostunut oma kaanoninsa. Varsinaisia elokuvia ovat täyspitkät teatterielokuvat, muut kuuluvat periferiaan. Suomalaisen elokuvan historia jakautuu vanhaan ja uuteen aikaan, käännekohta on suunnilleen vuonna 1960. Kummallakin on omat huippusaavutuksensa ja keskeiset tekijänsä, joista tutkimus on erityisen kiinnostunut.

Elokuvan ja musiikin kaanonin rinnalle voi hakea radio- ja televisiotutkimuksen kaanonina. Sellaisia ei kuitenkaan ole helppo löytää, ja tämä on vähintään yhtä mielenkiintoista kuin kaanonien olemassaolo.

Elokuva ja radio ovat tietenkin hybridejä, jotka voivat välittää mitä tahansa urheilukisoista jumalanpalveluksiin. Niiden ohjelmisto näyttää 2000-luvulla hajautuvan edelleen. Mutta kun katsoo taaksepäin 1900-luvun radiota ja televisiota, esiin nousee väistämättä ohjelmistoja, jotka ovat olleet näille välineille ominaisia ja saavuttaneet varsin laajan yleisön. Radiossa selkein esimerkki on radiokuunnelma, jo 1920-luvulla syntynyt muoto, joka on parhaimmillaan tavoittanut miljoona suomalaista joka viikko. Tuotantomääriltään ja vaikutukseltaan radiokuunnelma on hyvinkin verrattavissa elokuvaan tai lyriikkaan, ellei peräti romanikirjallisuuteen. Erillisiä kuunnelmia suomen ja ruotsin kielellä on Suomessa tehty ainakin kolme tuhatta, sarjojen osia yli kymmenen tuhatta.

Sama koskee televisiota. Anu Koivunen hahmotteli vuonna 1997 televisiohistoriallisen tutkimuksen lähtökohtia. Hän heitti esiin muun muassa television esteettisen, teknologisen ja taloudellisen historian näkökulmat. Samat kysymykset voitaisiin esittää myös radion osalta. Kuten Koivunen toteaa, tällaista tutkimusta

ei kuitenkaan ole tehty. Miksi ei? Se kertoo jotakin merkittävää mediakulttuurin sisäisistä painotuksista.

Tutkimuksen näkökulmasta tv-draamaa tai radiokuunnelmaa voisi verrata naisten 1800-luvulla tekemään musiikkiin. Sellaista on olemassa, mutta koska siitä ei ole kirjoitettu, se ei ole tärkeää. Ei ole esimerkiksi suomalaisen kuunnelman historiaa, monografioita keskeisistä ohjaajista tai kuunnelman ilmaisukeinoista, kuten Gunnar Hallingbergin ruotsalainen väitöskirja *Radiodramat* (1967) tai vastaavat saksalaiset työt.

Mediakulttuurin tutkimuksen ongelma

Malmbergin ja Nordenstrengin kommentit nostavat esiin sen, miten vaikea on suunnitella laajoja tutkimusohjelmia. Akatemian mediakulttuurin tutkimusohjelma on hieno suunnitelma, johon on helppo yhtyä. Toisaalta nuori tieteenala on niin laaja, että sen puitteissa voidaan tutkia lähes mitä tahansa medioihin tai kulttuuriin liittyvää, ja tutkimusraportista (Hovi-Wasastjerna 2003) päätelleen näin näyttää käyneenkin. On vaikea sanoa nyt jälkeenpäin, että tutkimusohjelman avulla olisi saatu merkittävällä tavalla kootuksi hajallaan ollutta tietoa, paikatoksi suomalaisessa tutkimuksessa olleita aukkoja tai nostetuksi esiin uusia, hedelmällisiä teoreettisia lähestymistapoja.

Rinnalle voi nostaa esimerkin suppeammasta ohjelmasta. Simon Frith veti vuosina 1995–2000 Britannian Economic and Social Research Councilin tutkimusohjelmaa, jonka aiheena oli Media Economics and Media Culture. Tuloksia on selostettu Frithin artikkelissa (2000), jossa hän myös esittää joukon ehdotuksia tutkimuksen tulevista painopisteistä. Musiikkiteollisuuden tutkimusohjelman tuloksena syntyi kolme työtä (Taylor & Towse 1998; Wallis et al. 1999; Negus 1999), jotka niveltävät tyylikkäästi toisiinsa sekä sisältävät paljon uutta tietoa ja näkökulmia, joita voidaan hyödyntää vaikkapa vastaavassa suomalaisessa tutkimuksessa.

Mediakulttuurin tutkimusohjelman ongelmana oli näin jälkiviisaasti arvioiden sen laajuus. Se ei pyrkinyt kehittämään jo liikkeelle lähteneitä, vauhtiin päässeitä tutkimusaloja tai paikkaamaan nähtävissä olevia aukkoja, vaan halusi tarjota jokaiselle jotakin.

Simon Frith puhuu myös tutkimuksen ja politiikan yhteyksistä. Musiikkiteollisuus on yksi EU:n kulttuuripolitiikan painopistealueista, ja brittihallitus on myös nostanut sen voimakkaasti esiin. ESRC:n musiikkiteollisuuden tutkimusohjelma on osittain kehittynyt tämän kiinnostuksen imussa. Frith toteaa kuitenkin, että yksi tutkimuksen tehtävistä on analysoida poliittisia ohjelmia ja arvioida niiden vaikutuksia. Tutkimus voi myös omalta osaltaan arvioida politiikkaa ja vaikuttaa sen muotoutumiseen.

Suomestakin voi löytää esimerkkejä tutkimuksen ja kulttuuripolitiikan välisestä takaisinkytkennästä. Puoli vuosisataa sitten ei ollut elokuvatutkimusta eikä elokuvapolitiikkaa. Vaikka tutkijat ja toimijat ovat joskus olleet vastakkainkin, Suomessa tuskin olisi elokuväsäätiötä ilman elokuva-arkistoa. Elokuvatutkimus loi sivutuotteena ideologiset perustelut sille, että elokuvatuotantoa ryhdyttiin tukemaan taiteena. Samalla tavoin populaarimusiikin tutkimuksella voidaan nähdä tietty vaikutus musiikkipolitiikan muuttumiseen.

Myös tältä kannalta katsottuna televisiohistorian puuttuminen on huolestuttavaa. Sen puuttuminen näkyy myös suomalaisessa viestintäpolitiikassa. Mediakulttuurin tutkimusohjelman sijasta olisimme tarvinneet kapeampia, tiukem-

min fokuoituja painopisteitä. Televisio- ja radiohistorian olisi pitänyt olla yksi niistä. Oikein ymmärrettynä se käsittää esteettisen historian lisäksi myös median teknisen ja taloudellisen kehityksen sekä vastaanoton.

Kirjallisuus

- Edström, Olle (2000)
Några tankar kring vilken musikhistoria vi skall undervisa idag. STM-Online Vol 3
http://www.musik.uu.se/ssm/stmonline/vol_3/edstrom/ (linkki tarkistettu 30.8.2004).
- Grout, Donald J. & Claude Palisca (1960)
A History of Western music. New York: Norton.
- Frith, Simon (2000)
Music Industry Research: Where now? Where next? Notes from Britain. *Popular Music* 19:3, 387–393.
- Hallingberg, Gunnar (1967)
Radiodramat. Svensk hörspeledikning – bakgrund, utveckling och formvärld. Stockholm: Sveriges Radios Förlag.
- Halonen, Irma Kaarina (2004)
Miten median historiaa kirjoitetaan? *Tiedotustutkimus* 27:2, 60–63.
- Hovi-Wasastjerna, Päivi (toim.) (2003)
Media Culture Research Programme. University of Arts and Design Helsinki.
- Koivunen, Anu (1997)
Lähtökohtia televisiohistorialliseen tutkimukseen. Teoksessa Anu Koivunen & Veijo Hietala (toim.) *Kanavat auki! Televisiotutkimuksen lukemisto*. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A:61, 261–263.
- Lehtonen, Mikko (2003)
Samaan virkaan ei voi astua kahdesti. *Mediakulttuuri ja muutos*. *Tiedotustutkimus* 2003:3, 63–70.
- Malmberg, Tarmo (2003)
Mediatutkimus mediakulttuurin tutkimuksena – Akatemian tutkimusohjelman arviointia. *Tiedotustutkimus* 26:3, 71–78.
- Negus, Keith (1999)
Music Genres and Corporate Cultures. Strategy and Creativity in the Music Business. London: Routledge.
- Nordenstreng, Kaarle (2003)
Tutkimusohjelmasta tutkimuspolitiikkaan. *Tiedotustutkimus* 26:3, 79–81.
- Suomen Akatemia (1998)
Mediakulttuurin tutkimusohjelma. Helsinki: Suomen Akatemia
- Taylor, Millie & Ruth Towse (1998)
The Value of Performers' Rights. An Economic Approach. *Media, Culture and Society* 20:4, 631–652.
- Wallis, Roger et al. (1999)
Contested Collective Administration of Intellectual Property Rights in Music. The Challenge to the Principles of Reciprocity and Solidarity. *European Journal of Communication* 14:1, 5–35.